

Η Απλότητα του Θεού κατά τον άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά - 2ο Μέρος

[Ορθοδοξία](#) / [Θεολογία](#)

[Γεώργιος Ι. Μαντζαρίδης, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.](#)

Σύμφυτη με την απλότητα είναι και η αλήθεια. Όπως επιγραμματικά σημειώνει ο Δίδυμος ο Αλεξανδρέας, η αλήθεια «συμπέφυκεν τη απλότητι»^[1]. Η θεία αλήθεια είναι απλή και απόλυτη, ενώ η ανθρώπινη πολλαπλή και σχετική. Όσο περισσότερο πλησιάζει κάποιος την θεία αλήθεια, τόσο περισσότερο πλησιάζει την θεία απλότητα. Η απλότητα αυτή δεν είναι πενία ούτε αφέλεια· είναι πλούτος και σοφία, αυτάρκεια και πληρότητα. Απλότητα και πάλι είναι η απουσία κάθε ελλείμματος, κάθε πάθους, κάθε στερήσεως· είναι η απουσία κάθε ανάγκης συμπληρώσεως.

Τέλος η απλότητα του Θεού συνδέεται με την απάθεια. Βέβαια η θεία απάθεια δεν έχει καμία σχέση με την απαλλαγή από τα πάθη, όπως συμβαίνει με την ανθρώπινη απάθεια. Ο Θεός είναι απαθής, γιατί ενεργεί χωρίς να πάσχει. Παρέχει χωρίς να λαμβάνει. Όσα έχει ο Θεός, γράφει ο άγιος Γρηγόριος, τα έχει «ως ενεργών μόνον, αλλ' ουχί πάσχων κατ' αυτά»[ii]. Αντίθετα ο άνθρωπος δεν ενεργεί μόνο, αλλά και πάσχει. Έτσι ο νους του ανθρώπου έχει επείσακτη την ικανότητα να φρονεί, γιατί την αποκτά με κάποια πείρα ή διδασκαλία, δη-λαδή με πάθος. Και η τελείωση του ανθρώπου, που συμπίπτει με την θέωσή του, δεν αποτελεί καρπό ενεργείας, αλλά πάθους. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο και με τον Θεό. Αυτός δεν αποκτά την φρόνηση με πάθος, γιατί δεν προσλαμβάνει τίποτε. Ο Θεός είναι πάντοτε ο ίδιος και με τις ενέργειές του φανερώνεται αυτός που είναι. Αυτό ισχύει όχι μόνο για τον Πατέρα, αλλά και για τον Υιό και για το Άγιο Πνεύμα[iii].

Ο Θεός είναι από την φύση του απλός. Αλλά η απλότητα δεν είναι η φύση του Θεού. Η απλότητα, παρατηρεί ο Παλαμάς, είναι άκτιστη, χωρίς όμως να είναι και φύση του Θεού. Η απλότητα είναι «μία των θείων ενεργειών». Αυτό σημαίνει ότι γίνεται μεθεκτή, χωρίς να προσβάλλεται το αμέθεκτο της θείας ουσίας. Και με την μετοχή τους στην απλότητα του Θεού οι άγγελοι και οι ψυχές γίνονται απλοί[iv].

Οι πολέμιοι του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά ισχυριζόμενοι ότι αυτός προ-σβάλλει την απλότητα του Θεού δεν επικαλούνταν μόνο την διδασκαλία του περί

διακρίσεως ουσίας και ενεργείας, αλλά και ρητές αναφορές του σε περισσό-τερες από μία θεότητες. Δεν δίστασαν μάλιστα να καταφύγουν και σε παρα-χαράξεις των κειμένων του, προκειμένου να υποστηρίξουν τον ισχυρισμό τους αυτόν. Έτσι στο υπό το όνομα του Δημητρίου Κυδώνη δημοσιευμένο έργο του μοναχού Νήφωνος του Υποψηφίου παρατίθεται ως κείμενο του Παλαμά το ακόλουθο χωρίο: «Μία εστί των τριών υποστάσεων θεότης, ήτοι φύσις και ουσία υπερούσιος, απλή, αόρατος, απερινόητος, αμέθεκτος παντάπασιν. Αι δε άλλαι παρά των αγίων λεγόμεναι θεότητες, είτε μία, είτε δύο, είτε πλείους»[v].

Το ακριβές όμως χωρίο στο κείμενο του Παλαμά είναι τελείως διαφορετικό και μάλιστα απορρίπτει ρητώς τις περισσότερες θεότητες. Συγκεκριμένα το χω-ρίο έχει ως εξής: «Μία γαρ εστι των τριών υποστάσεων θεότης, ήτοι φύσις και ουσία υπερούσιος, απλή, αόρατος, αμέθεκτος, παντάπασιν απερινόητος. Ει δε τις άλλη των ενεργειών παρά των αγίων λέγοιτο θεότης, είτε μία, είτε δύο, είτε πλείους...ταύτα τοίνυν άπαντα πρόοδοί εισι και εκφάνσεις και δυνάμεις και ενέργειαι της μιάς θεότητος εκείνης, φυσικώς προσούσαι ταύτη και αναφαιρέτως»[vi].

Απολύτως απλός είναι μόνο ο Θεός, που είναι και η πηγή κάθε απλότητας. Τα απλά κτίσματα, όπως είναι οι άγγελοι ή οι ψυχές των ανθρώπων, δεν είναι τελείως απλά ούτε από την φύση τους απλά. Η απλότητά τους είναι δευτερο-γενής και σχετική. Γίνονται και λέγονται απλά κατά μετοχή της θείας απλότητας και σε σύγκριση με τα υλικά σώματα. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο άλλοτε παρουσιάζονται απλά και άλλοτε όχι, ανάλογα με τις καταστάσεις τους, τα πάθη τους και τις αλλοιώσεις που υφίστανται από αυτά. Ο Θεός όμως δεν είναι απλός «από συγκρίσεως» ή «από μεθέξεως», αλλά καθεαυτόν και ως με-ταδότης της απλότητας· είναι «ο καταλλήλως παρ' εαυτού μεταδιδούς εκάστω της απλότητος»[vii].

Η απλότητα κατά τον άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά, όπως και γενικότερα κατά την παράδοση της Εκκλησίας, δεν έχει μόνο θεολογική αλλά και σωτηριολογική σπουδαιότητα. Η ίδια η σωτηρία του ανθρώπου πραγματοποιείται με την αναγωγή του στην απλότητα. Η ανεξέλεγκτη διάσπαση, στην οποία πε-ριέπεσε ο άνθρωπος με την εκτροπή του από το θείο θέλημα, θεραπεύεται με την αποκατάσταση της ενότητάς του, που σε τελική ανάλυση είναι η ανύψωσή του στην πληρότητα της θείας απλότητας. Το έργο αυτό, που θεμελιώθηκε από τον Χριστό με την ενανθρώπησή του, καλείται να το οικειοποιηθεί με την τήρη-ση των εντολών κάθε Χριστιανός.

Ο Χριστός είναι ο νέος Αδάμ, η καινή κτίση. Προσλαμβάνοντας ο ασύνθετος Λόγος του Θεού στην υπόστασή του την σύνθετη ανθρώπινη φύση προσέδωσε σε αυτήν

την δυνατότητα να οδηγήσει ολόκληρη την κτίση στην ενότητα της θείας απλότητας. Έτσι ο άνθρωπος, «ως συνδρομή του παντός» και «ανακεφαλαίωσις των του Θεού κτισμάτων»[viii], έχει με την ενιαία σύνθετη ψυχοσωματική φύση του το μοναδικό μεταξύ των κτισμάτων προνόμιο, να ενοποιεί και να αναφέρει ευχαριστιακά διά του εαυτού του στον Θεό ολόκληρη την κτίση.

Ολόκληρη η ησυχαστική παράδοση που υπερασπίστηκε ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς χαρακτηρίζεται από την κίνηση προς την ανθρωπολογική αλλά και την κοσμολογική ενότητα και απλότητα με θεολογική θεμελίωση και προοπτική. Ο άνθρωπος ως δημιούργημα «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν» Θεού εικονίζει και την θεία απλότητα. Αυτή όμως, όπως και κάθε θεία ιδιότητα, διατηρείται και τελειοποιείται στον άνθρωπο μόνο με την μετοχή του στην θεία ενέργεια και ζωή. Ο άνθρωπος, μολοντί είναι σύνθετος ως «προσδεής», καλείται κατά τον χρόνο της ζωής του να οικειωθεί και να αφομοιώσει την θεία ζωή και την θεία απλότητα ως χαρισματική πληρότητα.

[Συνεχίζεται]

[i] Διδύμου Αλεξανδρέως, Περί Τριάδος 3,1, PG 39,780D.

[ii] Περί θείας και θεοποιού μεθέξεως 26. ό.π., σ.159.

[iii] Διάλογος Ορθοδόξου μετά Βαρλααμίτου 40, ό.π., σ. 203.

[iv] Γρηγ. Παλαμά, Προς Δανιήλ Αίνου 9, ό.π.,σ.383. Διάλογος Ορθοδόξου μετά Βαρλααμίτου 36,ό.π., σ.199. Πρβλ. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος εις τα Θεοφάνια 7, PG 36, 317D.

[v] Κατά Παλαμά,PG 154, 848BC.

[vi] Γρηγ.Παλαμά, Διάλογος Ορθοδόξου μετά Βαρλααμίτου 27,ό.π.,σ.189-190.Περισσότερα για παραπονήσεις κειμένων του αγίου Γρηγορίου Παλαμά βλ. στο βιβλίο μας, Παλαμικά, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 248-250.

[vii] Ό.π.55,Γρηγορίου Παλαμά, Συγγράμματα, τομ. 2,σ.216.

[viii] Γρηγ. Παλαμά, Ομιλία 53,35, εκδ. Σ. Οικονόμου, Γρηγορίου του Παλαμά,

ΟμιλίαΚΒ, Αθήναι 1861,σ.172.

<http://bit.ly/1fFMug1>